

ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ ΚΟΡΡΕ

Τακτικού καθηγητοῦ τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Φιλολογίας

Η ΠΑΡΑΔΟΣΙΣ ΕΝ ΤΗ ΖΩῇ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ*

« Ἀναπετάσατε μεγάλας τὰς πύλας τοῦ Πανεπιστημίου, ὅπως ἐφορτάσῃ τὴν Ἑθνικὴν Ἐπέτειον ἡ Ἀκαδημαϊκὴ Νεότης, μνημῶν παραδόσεων ἱερῶν καὶ θεματοφύλαξ ἐπαγγελιῶν ἱερωτέρων ».

Διὰ τῶν λόγων τούτων, Μικαριώτατε, κύριοι Ὑπουργοί, κύριοι Πρόεδροι, κύριε Δήμαρχε, Κυρίαί, Κύριοι καὶ φίλοι Φοιτηταί, ἐν χρόνοις παλαιότεροις ἀπὸ τοῦ σεπτοῦ τούτου βήματος καὶ ἐνώπιον τῶν λαμπρυνόντων τὴν αἴθουσαν Βασιλέων, τῆς Κυβερνήσεως, ἐκπροσώπων τῶν ἐνόπλων τοῦ ἔθνους Δυνάμεων καὶ ἀντιπροσώπων τοῦ Ἀλυτρώτου Ἑλληνισμοῦ, οἱ δόγματι τῆς Πανεπιστημιακῆς Συγκλήτου « προαιρεθέντες τῶν ρητόρων » πρὸς λαμπρὸν καὶ ἄξιον καὶ τῶν ἀναπολουμένων γεγονότων ἀλλὰ καὶ τῶν μνημονευομένων ἡρώων πανηγυρισμὸν παρήγγουν.

Διότι ἀνέκαθεν τὸ Πανεπιστήμιον ἀκόλουθον πρὸς τὴν ἀποστολὴν αὐτοῦ, καὶ κατὰ παραδόσιν ἀπαράβατον, λαμπρῶς καὶ ἀπὸ περιωπῆς τὰς μεγάλας καὶ θεοδότους ἡμέρας πανηγυρίζει, ἀναπολοῦν δὲ τὴν περίλαμπρον τοῦ Ἑθνικοῦ ἱστορίαν, ἀναμιμνήσκειται μὲν τῶν ὑπερόχων τῆς Φυλῆς θριάμβων, τιμᾷ δὲ καὶ γεραίρει καὶ λαμπρύνει τὴν μνήμην τῶν μεγατόλμων τῆς ἐλευθερίας ὑπερασπιστῶν, καὶ οὕτως ἐναργεστάτην καὶ ζῶσαν τὴν τοῦ εὐκλεεστάτου παρελθόντος ἀντίληψιν διατηροῦν, ἀναρριπίζει ἐκάστοτε καὶ διατηρεῖ ἄσβεστον τὸ πῦρ ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῆς Ἑθνικῆς Ἰδέας καὶ συγκρατεῖ ἀκμαῖον καὶ ἀκλόνητον τὸ φρόνημα ἐν ταῖς καρδίαις τῶν Ἑλλήνων.

Καὶ συνεχίζει ἐν τούτῳ παραδόσιν παναρχαίαν καὶ οὐκ ἔστιν ἄλλως ποιῆσαι, διότι ἐν τοῖς πρώτοις τῶν ὑψίστων αὐτοῦ σκοπῶν καὶ ἡ τῆς παραδόσεως συντήρησις καὶ διατήρησις περιλαμβάνεται, ἀναγνωρίζομένης τῆς μεγίστης σημασίας αὐτῆς διὰ τὴν ζωὴν καὶ τὴν πρόοδον τοῦ ἔθνους.

Τῆς τοιαύτης σημασίας τῆς παραδόσεως συνειδησὶν σαφεστάτην εἶχον οἱ Ἕλληνες ἀπ' αὐτῶν ἥδη τῶν κλασσικῶν χρόνων, σαφῶς δ' ἀντιλαμβανόμεθ' αὐτοὺς προσέχοντας εἰς τὴν παραδόσιν ἐν ὅλῃ τῇ ζῳῇ αὐτῶν, οὐ μόνον

* Ὁμιλία γενομένη ἐν τῇ Μεγάλῃ Αἰθούσῃ Τελετῶν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν τὴν 28ην Ὀκτωβρίου 1961 ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοῦ ἐορτασμοῦ τῆς ἐθνικῆς ἐορτῆς.

νον τῇ πολεμικῇ, ἀλλὰ καὶ τῇ πολιτικῇ καὶ τῇ πνευματικῇ. Ἀρχεται δὲ δημιουργουμένη ἐν τῇ ἑλληνικῇ συνειδήσει ἡ ἔννοια τῆς παραδόσεως εὐθύς μετὰ τὸν Μυραθῶνα, ἀφ' ἧς δῆλα δὴ ὁ ἑλληνικὸς κόσμος ἐν τῷ συνόλῳ αὐτοῦ ἀντιμετωπίσας σοβαρῶς ἀπειλήσαντα τὴν ζωὴν καὶ τὴν ἐλευθερίαν αὐτοῦ κίνδυνον, ἠδυνήθη διὰ θυσιῶν καὶ αἱμάτων νὰ ἀποκρούσῃ καὶ ἀποτρέψῃ αὐτόν. Καὶ αἰσθάνεται εὐθύς ἀμέσως τότε τὴν ἀνάγκην νὰ παραδώσῃ διὰ δημοσίας ἐπισήμου πράξεως εἰς αἰωνίαν μνήμην τὰ συγκλονίσαντι τὸν ἑλληνισμόν ἱστορικὰ πολεμικὰ γεγονότα, ἀλλὰ καὶ νὰ προβάλλῃ ἀδιαλείπτως ἐν τοῖς ἔπειτα τῶν Ἑλλήνων τάς τε θυσίας καὶ τοὺς ἡρωϊσμούς, δι' ὧν ὁ φοβερός κίνδυνος ἀπετράπη καὶ ἐθεμελιώθη ἡ ἔθνικὴ αὐτοπεποίθις, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν ὀφειλομένην κοινὴν εὐγνωμοσύνην εἰς τοὺς προσεγγόντας ἑαυτοὺς θυσίαν εἰς τὸν βωμὸν τῆς Ἑλευθερίας καὶ τῆς Ἑθνικῆς Ἰδέας. Καὶ καθιέρωσε πεντετηρικοὺς ἀγῶνας, καθ' οὓς μετὰ τὴν τέλει τῶν θυσιῶν, ὁ κῆρυξ ἀναμινύσκειται τῶν τὴν νίκην καταγαγόντων Ἀθηναίων καὶ Πλαταιέων καὶ εὐχεται « ἅμα τε Ἀθηναίοισι γίνεσθαι τὰ ἀγαθὰ καὶ Πλαταιεῦσιν ».

Μετά τινα ἔτη καὶ ἐν ᾧ περὶ τοῦ ἐπερχομένου ἐκ νέου Περσικοῦ κινδύνου, ἐψηφίσθη, εἰσηγησαμένου τοῦ Θεμιστοκλέους, ψήφισμα, δι' οὗ λαμβάνονται τὰ προσήκοντα μέτρα καὶ παρασκευάζεται ἡ ἀντιμετώπισις αὐτοῦ. Καὶ τοῦ ψηφίσματος αὐτοῦ ἀντίγραφον ἐστάθη μετ' αἰῶνα ἢ μετ' αἰῶνας ἐν Τροιζῇνι, ὡς μνησθάνομεν ἐκ τῆς γραφῆς τοῦ πρό τινος εὐρεθέντος ἐκεῖ ἀντιγράφου, ὡς θὰ ἐστάθῃ ἀσφαλῶς καὶ εἰς ἄλλας, ἴσως εἰς πολλὰς ἄλλας ἑλληνικὰς πόλεις, διὰ τὰ ἐνθυμίσῃ τὰ κατὰ τὴν προπαρασκευὴν τῆς τοσοῦτον σημαντικῆς ἀποβάσεως διὰ τὴν ζωὴν τῆς Ἑλλάδος ναυμαχίας τῆς Σαλαμῖνος.

Ἀλλὰ καὶ μικρὸν ὕστερον, ὅτε ἐν Πλαταιαῖς, τῷ πεδίῳ τῆς τελευταίας πρὸς τοὺς Πέρσας τιτανομαχίας τῶν Ἑλλήνων, ἐσώθη ὀριστικῶς ὁ Ἑλληνισμὸς ἀπὸ τοῦ φοβεροῦ τῆς Ἀσίας δυνάστου, « γενομένης ἐκκλησίας κοινῆς τῶν Ἑλλήνων ἔγραψεν Ἀριστείδης ψήφισμα συνιέναι μὲν εἰς Πλαταιὰς καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος προβούλους καὶ θεωροὺς, ἀγεσθαι δὲ πεντετηρικὸν ἀγῶνα τῶν Ἑλευθερίων εἶναι δὲ σύνταξιν Ἑλληνικὴν μυρίας μὲν ἀσπίδας, χιλίους δὲ ἵππους, ναὺς δ' ἑκατὸν ἐπὶ τὸν πρὸς βαρβάρους πόλεμον, Πλαταιεῖς δ' ἀσύλους καὶ ἱεροὺς ἀφεῖσθαι τῷ θεῷ θύοντας ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ». Καὶ ἀπεφασίσθησαν πάντα ταῦτα κοινῇ τῶν Ἑλλήνων γνώμῃ καὶ ἐτελοῦντο ἕκτοτε ἀδιαλείπτως κατ' ἐνιαυτὸν ἐν Πλαταιαῖς τὰ « Ἑλευθερία » καὶ οὐδέποτε διανοήθησαν οἱ μετ' ἐκείνους Ἑλληνες νὰ ἀγνοήσωσιν ἢ νὰ παρίδωσι τὴν κοινὴν ἐκείνην τῶν προγόνων ἀπόφασιν, οὐδ' ἴσχυσεν οὐδεμία δύναμις νὰ ἀπαλείψῃ ἀπὸ τῆς καρδίας των τὴν πρὸς τὴν παράδοσιν προσήλωσιν, ἀφ' οὗ καὶ μετὰ πεντακόσια ὅλα ἔτη, καὶ ἐνῷ οἱ Ἑλληνες ἐτέλουν δέσμοι ἐν τῷ ρωμαϊκῷ κλοιῷ, ἐξακολουθοῦσι νὰ προσέρχονται εἰς τὰς

Πλαταιάς, νὰ τελῶσι τὰ «Ἑλευθέρια» καὶ νὰ ἐναγίζωσι «τοῖς πεσοῦσι καὶ κειμένοις αὐτόθι τῶν Ἑλλήνων». Καὶ οὐ μόνον συνεχιζουσιν ἀλλὰ καὶ τελοῦσι πιστῶς τὴν ἀρχαίαν τελετὴν, ἣν καὶ λεπτομερῶς περιγράφει ὁ γνωρίζων αὐτήν, ὡς τελουμένην ἔτι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ Πλούταρχος ὁ Χαιρωνεὺς, κατὰ τόνδε τὸν τρόπον: «Τοῦ Μαιμακτηριῶνος μηνός, ὅς ἐστι παρὰ Βοιωτοῖς Ἀλαλκομένιος, τῇ ἑκτῇ ἐπὶ δέκα πέμπονσι πομπήν, ἥς προηγείται μὲν ἅμ' ἡμέρᾳ σαλπικτῆς ἐγκελευόμενος τὸ πολεμικόν, ἔπονται δ' ἅμαξαι μυρσίνης μεστὰι καὶ στεφανωμάτων, καὶ μέλας ταῦρος καὶ χοὰς οἶνον καὶ γάλακτος ἐν ἀμφορεῦσιν ἐλαίου τε καὶ μέρου κρῶσσος νεανίσκοι κομίζοντες ἐλεύθεροι δούλῳ γὰρ οὐδενός ἔξεστι τῶν περὶ τὴν διακονίαν ἐκείνων προσάψασθαι διὰ τὸ τοὺς ἄνδρας ἀποθανεῖν ὑπὲρ ἐλευθερίας· ἐπὶ πᾶσι δὲ τῶν Πλαταιέων ὁ ἄρχων, ᾧ τὸν ἄλλον χρόνον οὔτε σιδήρου θιγεῖν ἔξεστιν οὔθ' ἐτέραν ἐσθλὴν πλὴν λευκῆς ἀναλαβεῖν, τότε χιτῶνα φοινικοῦν ἐνδεδυκὼς ἀράμενός τε ὁδρίαν ἀπὸ τοῦ γραμματοφυλακίου ξιφῆρος ἐπὶ τοὺς τάφους προάγει διὰ μέσης τῆς πόλεως. Εἶτα λαβὼν ὕδωρ ἀπὸ τῆς κορήνης αὐτὸς ἀπαλύνει τε τὰς στήλας καὶ μύρω χρίει, καὶ τὸν ταῦρον εἰς τὴν πυρὰν σφάξας καὶ κατενξάμενος Αὐτὶ καὶ Ἑρμῇ χθονίῳ, παρακαλεῖ τοὺς ἀγαθοὺς ἄνδρας τοὺς ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἀποθανόντας ἐπὶ τὸ δεῖπνον καὶ τὴν αἵμακουρίαν. Ἐπειτα κρατῆρα κεράσας οἶνον καὶ χεάμενος ἐπιλέγει: "Προπίνω τοῖς ἀνδράσι τοῖς ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῶν Ἑλλήνων ἀποθανούσι".».

Ἔτι βραδύτερον, ἐν ταῖς ἀκμαζούσαις Ἀθήναις ἰδίᾳ, ἡ παράδοσις ἀποτελεῖ πλέον καθοδηγοῦσαν δύναμιν, αἱ δὲ ρητορικαὶ σχολαὶ ἀποβαίνουνσι κέντρα συστηματικῆς καλλιέργειας τῆς ἰδέας τῆς παραδόσεως, μάλιστα διὰ τῶν λόγων τῶν πανηγυρικῶν.

Ἐν τῷ Πανηγυρικῷ τοῦ Ἰσοκράτους, ἀποτελοῦντι ἓνα τῶν καλλίστων λόγων αὐτοῦ ἀλλὰ καὶ τῆς ὅλης ἑλληνικῆς ρητορείας, προβάλλεται τὸ παρελθὸν τῆς πολιτείας τῶν δύο μεγάλων ἑλληνικῶν δυνάμεων Ἀθηναίων καὶ Σπαρτῆς, μετὰ τῶν ἐπιτευγμάτων ἑκατέρας, διὰ νὰ καταδειχθῇ ἡ ἀνάγκη τῆς συμφιλώσεως αὐτῶν, ἀναγκαιοτάτης προϋποθέσεως διὰ τὴν ἀνάληψιν τοῦ ἀγῶνος κατὰ τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ, τῶν Περσῶν, προβάλλονται ἰδιαιτέρως αἱ παντοῖαι ἱκανότητες τῶν Ἀθηναίων, πολεμικαί, πολιτικαὶ καὶ πνευματικαί, αἵτινες συνετέλεσαν εἰς πρόοδον καὶ ἀνάπτυξιν ὕλικήν, πνευματικὴν καὶ πολιτειακὴν τῶν συμμάχων, ἐπὶ τῷ σκοπῷ, ὅπως οἱ νεώτεροι καταστῶσιν ἕρασται τῶν προγονικῶν ἀρετῶν, προβάλλονται, τέλος, τὰ ἐλαττώματα τῶν Λακεδαιμονίων, ἵνα καταδειχθῇ τὸ ἐσφαλμένον τῆς βάσεως τῆς πολιτικῆς αὐτῶν καὶ οὕτως ἐμμέσως ἀναδειχθῶσι μείζονα καὶ ἀξιολογώτερα τὰ τῆς ἀθηναϊκῆς δυνάμεως πλεονεκτήματα. Ὑποβάλλεται οὕτω κατὰ τρόπον ἀνυπέροβλητον πρὸ τῶν νεωτέρων καὶ τῶν μεταγενεστέρων ἡ ἀλήθεια τῆς ἀπόψεως τοῦ Περικλέους, καθ' ἣν βάσις τοῦ μεγαλείου τῶν Ἀθηναίων ὑπόκειται ἡ πνευματικὴ ἐν γένει ἀνάπτυξις αὐτῶν, καὶ προκαλεῖται ἡ προσοχὴ αὐτῶν

ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν, ὅτι μόνον ἡ πνευματικὴ καλλιέργια καὶ ἡ πρὸς ἀνάπτυξιν τοῦ πολιτισμοῦ ἐσωτερικὴ διάθεσις προσπορίζουσιν εἰς τὸν ἄνθρωπον ὑψηλὰ ἀγαθὰ.

Ἄλλ' ἡ σημασία τῆς παραδόσεως φαίνεται καὶ δύναται νὰ ἐκτιμηθῇ ἐν ταῖς ἐπομέναις περιόδοις τοῦ ἐθνικοῦ βίου, μάλιστα δὲ τῇ μέσῃ καὶ τῇ νεωτέρᾳ, αἵτινες, ἔχουσιν πρὸ αὐτῶν τὰ δημιουργήματα τῆς πρώτης καὶ ἀπαρεγκλίτως τηροῦσαι τὰς ἀρχὰς τοῦ βίου, ὅσας οἱ πρόγονοι αὐτῶν ὑπετύπωσαν, ἐξασφαλίζουν τὴν συνοχὴν καὶ ἐνότητα τοῦ ἐθνικοῦ βίου καὶ τὴν ἀδιάλειπτον ἐξέλιξιν καὶ πρόοδον τοῦ ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ.

Καὶ ἀληθῶς, ἐν τίνι ἐκδηλώσει τοῦ βίου, τοῦ τε βυζαντινοῦ καὶ τοῦ νεωτέρου ἐλληνισμοῦ, δὲν φαίνεται ὁ Ἕλλην στοιχῶν πρὸς τὰς ἀναλλοιώτους καὶ ἀειζῶους ἀρχὰς καὶ ἀξίας, τὰς ὁρισθείσας ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων; Τὴν πρὸς τὴν θρησκείαν ἀφοσίωσιν, τὴν πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τὴν ἐλευθερίαν μέχρις αὐτοθυσίας ἀγάπην, τὸν πρὸς τὰ γράμματα, τὰς τέχνας καὶ τὴν πρόοδον ζῆλον, τὸ ἀπέχεσθαι τῶν κατακτητικῶν ἀγώνων, τὸ ἀμύνεσθαι τῆς πατρίδος ἀπειλουμένης καὶ προφρόνως θνήσκεν ὑπὲρ αὐτῆς, ταῦτα πάντα σχεδὸν εἶπεν, ὑπηγόρευσαν οἱ Ἀρχαῖοι Ἕλληνες εἰς τοὺς ἀπογόνους αὐτῶν, ἐτήρησαν δὲ μετ' ἀληθινῆς εὐλαβείας οὗτοι, ὥστε ταῦτα νὰ ἀποτελῶσι κοινὰ γνωρίσματα σύμπαντος τοῦ μακραίωνος τῆς φυλῆς βίου.

Ὑπὲρ βωμῶν καὶ ἐστιῶν διεξήγον τοὺς ἀμυντικούς ἀγῶνας αὐτῶν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, οἵτινες ἔβλεπον προμαχοῦσαν αὐτῶν τὴν θεὰν Ἀθηνᾶν, ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος, ὑπὲρ ἱερῶν καὶ δόσιων ἀγωνίζονται οἱ Ἕλληνες τοῦ Βυζαντινοῦ καὶ οἱ Ἕλληνες τοῦ 1821, τοῦ 1912 καὶ τοῦ 1940, καὶ βλέπουν καὶ οὗτοι προμαχοῦντας αὐτῶν τὴν ὑπέρμαχον στρατηγὸν Θεοτόκον καὶ τοὺς στρατηλάτας ἁγίους Γεώργιον καὶ Δημήτριον.

Θυσίαν προσήνεγκεν ἐαυτὸν ὁ βασιλεὺς Κόδρος ἵνα σώσῃ τὰς Ἀθήνας, καὶ δὲν ὑπέλειφθη τοῦτο ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων τῆς Βασιλευούσης ἀγωνιζόμενος ἄνισον καὶ ἄτεπιν ἀγῶνα ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος, οὔτε ὁ τὴν ἐλευθερίαν τῆς Θεσσαλονίκης καθαγιάσας διὰ τοῦ αἵματός του βασιλεὺς Γεώργιος ὁ Α'.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐπίστευον περὶ τῶν Μῆδων, τῶν ἄλλως ζαπλούτων καὶ πανισχύρων, ὅτι δουλεύουσι τῇ Ἀσίᾳ διὰ τὸ μὴ δύνασθαι λέξιν μίαν εἶπεν, οὐ. Διὰ τοῦτο οἱ ἴδιοι εὐτόλμως ἀντετάσσοντο κατὰ πάσης ὅσον δήποτε μεγάλης δανάμεως ἐπιβουλευομένης τὴν ἐλευθερίαν αὐτῶν, καὶ εἶπον ἐν Θερμοπύλαις τὸ «*μολὼν λαβέ*». Καὶ οἱ Ἕλληνες τοῦ 1453 κληθέντες νὰ ὑποκύψωσιν εἰς μεγαλαυχοῦντα ἐπὶ δυνάμει κατακτητὴν, ἐπὶ ὑποσχέσει περὶ παροχῆς μεγάλων ἀμοιβῶν, τὴν παράδοσιν τῶν ἐν Θερμοπύλαις θανόντων συνεχίζοντες ἀπέρριψαν κατὰ πρόσωπον τὰς προτάσεις τοῦ ἰσχυροτάτου ἀντιπάλου, προτιμήσαντες τὸν ἔνδοξον θάνατον τοῦ αἰσχροῦ βίου, ἐνῶ οἱ Ἕλληνες τοῦ 1940, τὴν παράδοσιν πάντων τῶν προγεγεννημένων τηροῦντες,

ἀντέταξαν εἰς τὴν αὐθάδη ἐπιβουλὴν πανισχύρου ἐπιδρομῆως τὸ ἀθάνατον **ῥχι**, τὸ ἀνανεῶσαν τὸν ἀρχαῖον θρῶλον τῶν λεοντοθύμων ἡρώων τῶν Θερ-
μοφυλῶν.

Εἰς τὸ παράδειγμα τῶν Μαραθονομάχων καὶ τῶν Σαλαμινομάχων καὶ τῶν ἄλλων ἡρώων τῶν Θερμοφυλῶν καὶ τῶν Πλαταιῶν καὶ τῶν ἄλλων ἀναριθμητῶν θριάμβων τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἀκολουθοῦντες οἱ Ἕλληνες τοῦ 1821 καὶ τοῦ 1940, ἀνέλαβον καὶ ἤγαγον εἰς αἶσιον πέρας τοὺς μεγάλους ἀγῶνας, δι' ὧν ἀνεκτῆθη ἡ ἐλευθερία τῆς Πατρίδος. Καὶ τότε, τῷ 1821, καὶ τώρα, τῷ 1940 αἱ πεδιάδες καὶ τὰ ὄρη, οἱ λιμένες καὶ τὰ πελάγη τῆς Ἑλλάδος ἀντήχησαν τοὺς ἀγρίους ἀλαλαγμοὺς τῶν ἡττωμένων καὶ τὰς νικηφόρους λαχὰς τῶν νικῶντων, οἷτινες ἄνδρες καὶ γυναῖκες, γέροντες καὶ παιδία, διδάσκαλοι καὶ ἱερεῖς ἠγέρθησαν ὡς εἰς ἀνθροπος καὶ ἐπολέμησαν ὡς λέοντες. Καὶ ὅπως εἰς τὸν Μαραθῶνα καὶ τὰς Θερμοπύλας, τὴν Σαλαμίνα καὶ τὰς Πλαταιάς, οὕτω καὶ εἰς τὸ Βαλτέτσι καὶ τὰ Δερβενάκια, τὸ Μεσολόγγι καὶ τὸ Πέτα, τὴν Χίον καὶ τὰ Ψαρά, τὸ Ἀρκάδι, τὸν Πίνδον καὶ τὸν Γράμμον ἐθριάμβευσεν ἡ ἀπεριόριστος πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ἀγάπη, ἡ ἀδάμαστος φιλοπατρία καὶ ὁ ἀσύγκριτος ἡρωϊσμός τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων, συνεχιζόντων τὴν ὠραίαν παράδοσιν τῶν ἀνυπερβλήτων προγόνων τῶν.

Οὐχὶ δὲ μόνον εἰς εὐτην ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν κόσμον σύμπαντα πολλάκις κατὰ τὸν μακρὸν αὐτῆς βίον ἡ Ἑλλάς, τὴν αὐτὴν πάντοτε βαίνουσα ὁδὸν τοῦ καθήκοντος καὶ τῆς προασπίσεως τῶν ὑφίσταν ἀγαθῶν ὑπῆρξε βοηθὸς καὶ σώτεια. Ὁ Ἕλληνισμὸς λ.χ. τῆς μεγάλης Ἑλλάδος ἐν Ἰταλίᾳ, ἀμυνόμενος τῆς ἐλευθερίας αὐτοῦ καὶ ἀποκρούων τὴν τῶν Καρχηδονίων ἐπιδρομὴν, ἔσωξε τότε τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην ἀπὸ τῆς Καρχηδονικῆς κατακτήσεως, ἐν ᾧ χρόνῳ οἱ Ἕλληνες τῆς Μητροπόλεως ἔσωζον τὴν Εὐρώπην ἀπὸ ἐπικινδυνότερου ἐξ Ἀσίας ἐχθροῦ, τῶν Περσῶν. Ὑστερον, ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Βυζαντινοῦ Ἑλληνισμοῦ ποσάκις δὲν ἔσωσεν ἐκ δευτέρων κινδύνων τὴν Εὐρώπην καὶ τὸν πολιτισμὸν, ἀποκρούουσα τὰς ἀμετρήτους κατ' αὐτῆς ἐπιδρομὰς τῶν πολυωνύμων ἀπ' ἀνατολῶν καὶ βορρᾶ βαρβάρων; Τίς δὲ δύναται νὰ ἀμφισβητήσῃ ὅτι καὶ ἐν τοῖς προσφάτοις καιροῖς ἡ Ἑλλάς ὑπακούσασα εἰς τὴν φωνὴν τοῦ παρελθόντος καὶ ἀκολουθοῦσα τὴν παράδοσιν πλέον τῆς φυλῆς ἀπεδύθη τόσον ἐπικινδύνους ἀνίσους ἀγῶνας, διὰ νὰ σώσῃ ἀπαξ ἔτι τὸν πολιτισμὸν;

Κατὰ τὰς αὐτὰς περιστάσεις, ὡς αἱ πρὸς Δ. ἀποικίαι τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἀναδειχθεῖσαι εἰς ἀξιολόγους πόλεις, ἀπετέλεσαν ὅσιν ἐν μέσῳ τῆς σκυθικῆς ἐρημίας καὶ κατέστησαν εὐφρόσυνον, δαφιλῇ καὶ γόνιμον τὸν εἰς τὴν Δύσιν ἐμφυλοχωρήσαντα Ἕλληνισμόν, οὕτως οἱ μικρὸν μετὰ τὸ Βυζάντιον Ἕλληνες καταφυγόντες ὡς εἰς ἀποικίας εἰς τὰς παραδουναβίους χώρας, ἐδημιούργησαν κέντρα Ἕλληνικά, ἅτινα καὶ ταῦτα ἀπετέλεσαν ὅσιν ἐν μέσῳ τῆς ἀσιατικῆς βαρβαρότητος καὶ ἐρημίας, συνετέλεσαν δὲ ὥστε νὰ ἐπιτευχθῇ

ἡ παντὶ τρόπῳ προστασία τοῦ δουλεύοντος ἑλληνισμοῦ καὶ ἡ προπαρασκευὴ τοῦ πρὸς ἀνάγκησιν τῆς ἐλευθερίας ὑπερτάτου ἀγῶνος.

Ἡ προστασία ἐκείνη ἐβοήθησε πολὺ πρῶτον μὲν εἰς τὸ νὰ ἐπιζήσῃ ὁ Ἑλληνισμός, εἶτα δὲ καὶ εἰς τὴν βαθμιαίαν κατὰ μικρὸν μόρφωσιν αὐτοῦ. Τοιοῦτοτρόπως ἐν ταῖς πικραῖς ἐκείναις ἡμέραις, καθ' ἃς ὁ Ἕλλην εἶδε καταρρέουσιν τὴν δόξαν τοῦ παρελθόντος, κατέστη πάλιν ἱκανὸς νὰ ἀναπολήσῃ τοὺς ἀρχαίους εὐκλείεις χρόνους καὶ νὰ αἰσθανθῇ τοὺτους ἀναστάντας ζῶντας ἐν τῇ καρδίᾳ του. Τότε ὁ διδάσκαλος τοῦ κρυφοῦ Σχολείου, ἐμπνευσμένος ὑπὸ τῆς παλαιᾶς εὐκλείας, ὑπενθυμίζει εἰς τὸ ἑλληνόπουλον ὑπὸ τὸ ἀμυδρὸν φῶς τῆς ἀνεσπέρου κανδήλας, τὸ φωτίζον τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ, τὴν παλαιὰν δόξαν καὶ ἀκμὴν τῆς Ἑλλάδος, τὸ λαμπρὸν τῆς Ἑλλάδος ἄστυ ἀκτινοβολοῦν τὰς ἀκτίνας τῆς σοφίας εἰς τὰ πέρατα τοῦ κόσμου, τὸν Παρθενῶνα διαλαλοῦντα τὸ καλλιτεχνικὸν δαιμόνιον τῶν Ἑλλήνων, τὸν Ἀλέξανδρον ἀναλαμβάνοντα «κοινῷ δόγματι» τὴν τῶν Ἑλλήνων ἡγεμονίαν καὶ μετалаμπαδεύοντα τὰ φῶτα τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ μέχρι τῶν ὀχθῶν τοῦ Ἰνδοῦ τῆς Ἀσίας, τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, τὰς ἡμικατεστραμμένας τῶν τειχῶν ἐπάλξεις, ἐφ' ὧν ἔπεσεν ὁ Κωνσταντῖνος, καὶ τὸ σπῆλαιον ὅπου ὁ τελευταῖος αὐτοκράτωρ κρυβεῖς ὑπ' ἀγγέλων ἀναμένει...

Παραλλήλως οἱ φεύγοντες τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας καὶ εἰς Εὐρώπῃν καταφυγόντες Ἕλληνες, ἀπέβλεψαν ἐν τοῖς πρώτοις εἰς τὴν μόρφωσιν τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων, δεικνύοντες οὕτως ὅτι ζῇ ἐν ἑαυτοῖς ἡ τῶν ἀρχαίων Ἀθηναίων πίστις, ὅτι μόνον διὰ τῆς πνευματικῆς καλλιτεχνίας ἀποβαίνει δυνατὴ ἡ ἐπιδίωξις μεγάλων ἔργων καὶ ὑψηλῶν ἀγαθῶν, καὶ νοοῦντες ἐπομένως, ὅτι μόνον δι' αὐτῆς δύναται νὰ ἐπιδιωχθῇ ἡ ἀνάστασις τοῦ δουλεύοντος γένους! Καὶ προήλθεν ἐκ τῶν προσπαθειῶν ἐκείνων, ἡ τὸ παράδοξον ὄνομα «Ἑλληνόγλωσσον Ξενοδοχεῖον» ἔχουσα μυστικὴ ἐν Παρισίοις Ἑταιρεία τοῦ Γρηγορίου Ζαλίκη καὶ τοῦ πρίγκιπος Δημητρίου Κομνηνοῦ, ἣτις προφανῇ μὲν ἐπιδίδωσιν ἔτασεν τὴν μόρφωσιν τῆς ἑλληνικῆς νεολαίας, κύριον ὅμως σκοπὸν εἶχε τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς δουλευούσης Ἑλλάδος. Οὕτω παραλλήλως καὶ ἀνεξαρτήτως ἀπ' ἀλλήλων καὶ οἱ ἐν Ἑλλάδι παραμείναντες, καὶ οἱ εἰς τὴν Δύσιν προσφυγόντες Ἕλληνες, οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἐγυμνώθησαν τῶν χαρακτηριστικῶν τοὺς προγόνους των ἀρετῶν. Ὁ ἀρχαῖος Ἕλλην περὶ ὅ,τι ἂν ἀσχολῆται «μίαν μόνην ὑπελάμβανεν ὄντως ἀξίαν ἑαυτῷ ἐντολήν, τὴν ὑπηρεσίαν τῆς πατρίδος». Καὶ ὁ Ἕλλην τῆς Τουρκοκρατίας οὐδὲν ἄλλο σκέπτεται καὶ δι' οὐδὲν ἄλλο ζῇ, ἢ διὰ νὰ ἀποκαταστήσῃ ἐλευθέραν τὴν πατρίδα. Ἡ σκέψις αὕτη ἐγείρει τὸν ἐν Γαλλίᾳ διατρίβοντα νεαρὸν ἐξ Ἡπείρου Ἕλληνα Ἀθανάσιον Τσακάλωφ καὶ ὡδήγεῖ αὐτὸν εἰς Ρωσίαν, ὅπου εὐρίσκεται ἐν μέσῳ ἀδελφῶν τὰ αὐτὰ διανοουμένων καὶ ἴσον ἐκ τοῦ πόθου τῆς ἐλευθερίας φλεγομένων. Καὶ γεννᾶται ἐκ τῆς συναντή-

σεως αὐτῆς ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία. Ὁ ὄρκος τοῦ φιλικοῦ δεικνύει καὶ πάλιν πόσον ἐγγὺς τοῦ ἀρχαίου προγόνου του ζῆ ὁ δουλεύων Ἕλλην τῆς τουρκοκρατίας, καὶ πῶς μετὰ τόσους αἰῶνας δὲν ἀφίσταται τῶν προγονικῶν αὐτοῦ παραδόσεων. Ἐν τῇ ἀρχαιότητι ὁ τὴν πατρίδα προδούς, στερεῖται τοῦ δικαιώματος τῆς ταφῆς καὶ ἀφίεται βορὰ εἰς τὰ ὄρνεα. Καὶ οἱ φιλικοὶ καταρῶνται καθ' ἑαυτῶν, ἂν φανῶσιν ἀνάξιοι τῆς πατρίδος « τὸ σῶμα αὐτῶν μὴ ἀξιούμενον ταφῆς νὰ γίνη βορὰ τῶν θηρίων καὶ τῶν ὀρνέων ». Ἀλλὰ καὶ κατὰ τοὺς προσφάτους χρόνους τῆς ἐπαφάτου διπλῆς κατοχῆς, τίς δὲν ἐμνήσθη τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας καὶ τῶν ἡρώων αὐτῆς; καὶ τίς δὲν βλέπει συνεχισμένην τὴν πολεμικὴν τοῦ Ἑθνους παράδοσιν, ὅταν τὴν δρᾷσιν τοῦ Ἱεροῦ λόχου τῶν ἀρχαίων Θηβαίων ἀνανεώνωσιν οἱ Ἱερολοχίται τοῦ Δραγατσανίου τοῦ 1821, καὶ τὴν τούτων πάλιν οἱ Ἱερολοχίται τοῦ Ρίμινι τοῦ 1940;

Ἡ τίς δὲν θὰ διακρίνῃ ἐν τῷ ἐναρκτηρίῳ ἐν Μολδοβλαχίᾳ ἀγῶνι τῆς Ἀπελευθερώσεως τὴν εἰκόνα τῆς δοκιμαστικῆς μάχης μεταξὺ Ἀργείων καὶ Λακεδαιμονίων, ἐκ τριακοσίων ἀνδρῶν ἑκατέρωθεν, μαχομένων περὶ τῆς Θυρεάτιδος, καθ' ἣν ἐπέζησεν εἰς μόνον Λακεδαιμόνιος, ὅστις καὶ ἔστησε τὸ τρόπαιον τῆς νίκης, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν, ὅτι ἐν Μολδοβλαχίᾳ ἀντὶ μάχης 300 ἀνθρώπων, ἤρχισεν ἀγωνιζόμενον ὁλόκληρον ἔθνος, ἀποφασισμένον νὰ καταστραφῇ παντελῶς, ἀρκεῖ νὰ μείνῃ καὶ μόνον εἰς ὅστις νὰ στήσῃ τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας, ἔστω ἐπὶ ἐρειπίων;

Φαίνεται οὕτως ἐκ τῶν μνημονευθεισῶν περιπτώσεων, ὅτι ἐπαναλαμβάνεται σχεδὸν ἀπαράλλακτως κατὰ διαστήματα ὁ βίος ὁ ἑλληνικὸς καὶ ὅτι οἱ ἐκάστοτε μεταγενέστεροι ἐπιμελῶς προσέχουσιν εἰς τὸν βίον τῶν προγενεστέρων καὶ διὰ καὶ καθοδηγοῦνται ἐξ αὐτοῦ πρὸς τὸ μέλλον. Φαίνεται ἀκόμη, ὅτι οἱ τὸν ὑπὸ τῶν προγενεστέρων διανοιγέντα δρόμον ἀκολουθοῦντες μεταγενέστεροι δὲν ἀστοχοῦσιν ἐν τῷ βίῳ ἀλλὰ πάντοτε ἐπιτυγχάνουσι καὶ εὐδοκιμοῦσιν. Συγκροτεῖται τοιοῦτοτρόπως συνεχὴς καὶ στερεὰ διὰ τῶν αἰώνων παράδοσις, ἡ ἑλληνικὴ παράδοσις, ἣτις ἀπετέλεσε καὶ ἀποτελεῖ πάντοτε ἀσφαλὴ γνῶμονα κατευθύνσεως καὶ πορείας εἰς τὸν βίον τοῦ Ἑθνους.

Συντηρήθη δὲ καὶ διετηρήθη ἡ ἑλληνικὴ παράδοσις, πρῶτον μὲν διὰ τῆς ἑλληνικῆς γραμματείας, εἰτα δὲ διὰ τῆς Χριστιανικῆς Θρησκείας, ἐν ᾗ ὡς ἐν κιβωτῷ ἀσφαλεῖ, διεσώθησαν κατὰ τὸν βαθὺν τῆς μακρᾶς Τουρκοκρατίας ζόφον ἥτε ἑλληνικὴ γραμματεία καὶ αἱ παραδόσεις τῆς φυλῆς, τελευταῖον δὲ ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς παιδείας, ἣτις μακρὰν τοῦ νὰ ἀγνοῇ τὴν ὀσημέραι συντελουμένην πρόοδον παρέμεινε προσηλωμένη εἰς τὴν ἐθνικὴν παράδοσιν καὶ ἐστηρίχθη κυριώτατα ἐπὶ τοῦ Ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ, ἀποτελοῦντος, ὡς γνωστόν, τὴν συνισταμένην τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ χριστιανικοῦ πνεύματος, τῶν δύο τούτων, ἄριστα συνδυαζομένων καὶ ἀλληλοσυμπληρουμένων μεγίστων δυνάμεων.

Ἐπέτυχε δὲ ἡ ἐπὶ ὑπερεκατὸν ἔτη ἰσχύσασα ἐν τῇ ἐλευθερωθείσῃ Ἑλ-

λάδι παιδεία σημαντικώτατα ἐπιτεύγματα, παρὰ τὰ ἀντιθέτως κατὰ καιροὺς λεγόμενα πρὸς κάλυψιν τῶν κατ' αὐτῆς ἐπιβουλῶν.

Διότι διεμόρφωσε λόγον, τὸν νέον Ἕλληνα λόγον, ὅστις ἀποτελεῖ συνέχειαν τοῦ ἀρχαίου, ὁμαλῶς καὶ ἀβιάστως ἐπὶ τὸ ἀπλουστερον ἐξεληχθέντος, ὅστις εἶναι ἱκανὸς νὰ ὑπηρετήσῃ ἀπάσας τὰς ἀνάγκας τοῦ σημερινοῦ πολιτισμοῦ, διαθέτων ζηλευτὸν λεξιλογικὸν πλοῦτον καὶ ἄριστον ὀργανισμόν, ἐκασφαλίζων εὐχέρειαν ἐν τῇ ἐκφράσει, ἀκρίβειαν καὶ σαφήνειαν ἐν τῇ ἀποδόσει τῶν ἐννοιῶν, καί, τέλος, ἀποτελεῖ ἄριστον ὄργανον μορφώσεως καὶ ἀναπτύξεως.

Διότι παρεσκεύασε τοὺς Ἕλληνας ἱκανοὺς νὰ προσαρμοσθῶσιν ἐν βραχεὶ πρὸς τὰς προόδους τῶν προηγμένων λαῶν, νὰ παρακολουθήσωσι τὰς τοσοῦτον ἀνεπτυγμένας ἐπιστήμας καὶ ἐν διαστήματι αἰῶνος νὰ δημιουργήσωσιν ἀξιόλογον ἑλληνικὴν ἐπιστήμην, ἱκανοὺς δ' ἐπίσης νὰ ἀμιλλῶνται ἐν τῷ διεθνεῖ ἐπιστημονικῷ βίῳ, παρὰ τὴν πενίαν τῶν εἰς τὸ ἔργον των διατιθεμένων μέσων, πρὸς τοὺς ἐπιστήμονας μεγάλων λαῶν ἐν ᾗ μοίρᾳ.

Διότι ἐνεχάρμαζεν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν Ἑλλήνων ἀνεξίτηλον καὶ ἀπαράσχευτον τὴν πίστιν εἰς τὴν Χριστιανικὴν Θρησκείαν,

Διότι συνετέλεσεν εἰς τὴν διατήρησιν συνεχείας, συνοχῆς καὶ ἐνότητος ἐν τῷ ἔθνικῳ βίῳ,

Διότι μεγάλως ἐβοήθησεν εἰς τὴν δημιουργίαν Ἑλλήνων ἀξίων τῆς καταγωγῆς καὶ τοῦ ὀνόματός των, ἐμφορουμένων πασῶν τῶν ἀρετῶν τῶν προγόνων των καὶ ἐπομένως ἱκανῶν νὰ συνεχίσωσιν, ὅπως καὶ ἀληθῶς συνεχίζουσιν τὴν ἱστορίαν ἐκείνων, καί, τέλος,

Διότι παρῆρχεν εἰς τοὺς νέους ἀνεξάντλητα δείγματα δόξης ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ παρελθόντος, ὑπομιμνήσκοντα τὸ ἀνυέρβλητον μεγαλεῖον τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ἀποτελοῦντα λαμπρὰ πρὸς μίμησιν παραδείγματα, ἀλλὰ καὶ ἄπειρα ἄλλα διδάσκοντα ὅτι δὲν ὠφελοῦσιν αἱ μεγάλαι ἀναμνήσεις τῆς παρελθούσης δόξης ἂν μὴ προσυπάρξῃ τοῦ ἀνθρώπου ὁ μόχθος καὶ ἡ θυσία. Προέβαλλε τὴν μεστήν παντοίων διδαγμάτων ἱστορίαν τοῦ παρελθόντος, διὰ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς κάτοπρον ἀλλὰ καὶ ὁδηγὸς πρὸς τὸ μέλλον. Ἀλλὰ πρὸ πάντων διέθετε τὰ ἀριστουργήματα τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πνεύματος, ἡ ἐπὶ τῶν ὁποίων μελέτη καὶ ἐργασία ἐν τῷ Σχολείῳ, πρῶτον μὲν μέγιστα συνετέλει εἰς τὴν τῶν πνευματικῶν ἱκανοτήτων τοῦ ἀνθρώπου ἀνάπτυξιν, εἴτα δὲ καὶ ἔφερεν εἰς ἅμεσον ἐπαφὴν τὸν νέον Ἕλληνα πρὸς τὸν ἀρχαῖον προγονόν του, διὰ νὰ ἀντλήσῃ ὁ ἴδιος ἀμέσως πολύτιμα διδάγματα ἀπὸ τοῦ βίου ἐκείνου, ἀποτελοῦντος ὡς γνωστόν, τὸ βάθρον τοῦ σημερινοῦ πανανθρώπινου πολιτισμοῦ.

Συνεβάλετο, λοιπόν, ἡ Παιδεία εἰς τὴν διατήρησιν τῆς Παραδόσεως, ἐπὶ τῆς ὁποίας καὶ αὕτη ἐστηρίζετο. Καὶ τῆς παραδόσεως ἔχομένη ἔσχεν ἀληθῶς λαμπρὰ ἀποτελέσματα καὶ δὴ καὶ παρεσκεύασε τοὺς λεοντοθύμους

Ἑλλήνας τοῦ Ἑπειρωτικοῦ καὶ Μακεδονικοῦ ἔπους τοῦ 1940-1941, τοὺς ἐμπνεύσαντας εἰς τοὺς ἀξίους τότε ἡγέτας τῶν τὴν δύναμιν νὰ βροντοφωνήσωσι τὸ **Ὅχι**, ἀλλὰ καὶ ἀναδειχθέντας ἀξίους τῶν ἡγετῶν ἐκείνων καὶ δυνηθέντας εὐψύχως νὰ στηῖσωσι τὰ στηθὶ τῶν τεύχος ἀσπίδων ἀδιάτρητον, ἀληθινὴν ἐνσάρκωσιν τοῦ **Ὅχι**, καὶ οὕτω νὰ ἐπαναλάβωσι τὸ θαῦμα τῶν Θερμοπυλῶν.

Ἄλλ' ἀφ' ἧς, ἀπὸ τινων δεκαετιῶν, παρανοήσεις περὶ τοῦ σκοποῦ καὶ τῆς ἀποστολῆς τῆς Παιδείας, ἠδυνήθησαν νὰ παρασύρωσιν ἀτυχῶς εἰς ἀπόκλινιν αὐτῆς ἀπὸ τῆς παραδόσεως, ἐλαφροτάτην ἔστω, τὰ ἀποτελέσματα αὐτῆς ὑπῆρξαν καὶ ἐξακολουθοῦσι νὰ ὑπάρχωσιν ἥκιστα ἐπιδοφόρα, μηδὲν δὲ δυνάμενα νὰ συγκριθῶσι πρὸς τὰ ἐπιτεύγματα αὐτῆς μέχοι καὶ τῆς γενεᾶς τῶν ἡρώων τοῦ 1940. Καὶ πλὴν τῶν ἐκδήλων καὶ λίαν ἐπικινδύνων συμπτωμάτων τῶν ἐπακολουθησάντων εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν γεγονότων, ὀφειλουμένων ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ἀπὸ τῆς παραδόσεως ἐκτροπὴν αὐτῆν τῆς Παιδείας, ὑπάρχουσι καὶ πολλὰ ἄλλα ἐξ ἴσου σαφῆ καὶ ἐξ ἴσου ἐπικίνδυνα, τὰ ὁποῖα μόνον οὐχὶ φωνὴν ἀφιέντα κραυγάζουσιν, ὅτι πρέπει νὰ προσέξωμεν ἰδιαιτέρως τὴν Παιδείαν.

Μὴ λησμονῶμεν δέ, ὅτι σήμερον εἶπερ ποτὲ καὶ ἄλλοτε ἔνεκα τῆς μεγάλης ἀναπτύξεως τῶν διεθνῶν σχέσεων, ἔνεκα τῆς καταλύσεως τῶν ἀποστάσεων ἀλλὰ καὶ τῶν συνόρων, ἔνεκα τῆς τοσοῦτον πυκνωθείσης ἐπικοινωνίας τῶν λαῶν, σήμερον λέγω, εἶπερ ποτὲ καὶ ἄλλοτε ἐπιβάλλεται νὰ ἀποβλέψῃ ἰδιαιτέρως ἡ Παιδεία εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ πατριωτικοῦ φρονήματος, τὴν προσήλωσιν εἰς τὴν παράδοσιν, καὶ τὴν διατήρησιν τοῦ ἑλληνοχριστιανικοῦ χαρακτῆρος τοῦ ἑλληνικοῦ βίου καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Σήμερον εἶπερ ποτὲ καὶ ἄλλοτε προβάλλει ἐπιτακτικὴ ἡ ἀνάγκη νὰ ἐνισχύσωμεν τὴν γλωσσικὴν ἡμῶν παράδοσιν καὶ νὰ ἀποβλέψωμεν εἰς τὴν πληρεστέραν τῶν νέων Ἑλλήνων γλωσσικὴν κατάρτισιν, ἵνα μὴ ἐν τῇ διεθνεί ταύτῃ συμβιώσῃ ἀφανισθῇ ἡ γλῶσσα ἡμῶν, καὶ νὰ προβάλωμεν ὑποβλητικώτατα τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἑθνους, πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς Ἑθνικῆς συνειδήσεως καὶ διατήρησιν τοῦ Ἑθνικοῦ χαρακτῆρος, διότι ἄλλως διὰ τῆς ἀλλοιώσεως, μικρὸν κατὰ μικρὸν συντελουμένης, τοῦ χαρακτῆρος τῆς Παιδείας καὶ ἰδίᾳ τῆς ἀπὸ τῆς παραδόσεως ἀποκλίσεως καὶ ἀπομακρύνσεως αὐτῆς, κινδυνεύομεν νὰ ἴδωμεν συντελούμενον τὸ χεῖριστον τῶν κακῶν, ὅπερ οὐδ' εἰς τὴν φρενὴν τῶν τεσσάρων αἰώνων δουλείαν ὑπέστη ἡ φυλὴ, δηλαδὴ τὸν κίνδυνον — ἐν ταῖς σήμερον ὑφισταμέναις συνθήκαις τῶν διεθνῶν σχέσεων — νὰ ἀντιληφθῶμεν ἀρχόμενον, βραδύτατα βεβαίως ἀλλ' οὐχὶ ἀκινδύνως, τὸν ἀφελληνισμόν τῶν Ἑλλήνων! Καὶ πιστεύομεν ὅτι δὲν θὰ φθάσῃ ἡ Ἑλλὰς ποτὲ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο, διότι πιστεύομεν εἰς τὴν θείαν ἀποστολὴν τῆς Φυλῆς καὶ τὴν ἀναμφισβήτητον συμπαράστασιν τοῦ τάξαντος τοὺς Ἑλλήνας περιούσιον ἐν τῷ κόσμῳ λαὸν Θεοῦ, ἀλλὰ δὲν νομίζομεν ὅτι εἶναι ὀλιγώτερον ἐπικίνδυνον ἢ

ὀλιγώτερον ἀσύμφορον τὸ ὅτι ἐν χρόνοις γενικῆς ἀνατάσεως, ἐν μέσῳ ἀσυγκρατήτου ὄργασμοῦ ἀναπτύξεως καὶ προόδου ἐν τῷ κόσμῳ, παρουσιάζονται παρ' ἡμῖν συμπτώματα ἀναγκάζοντα νὰ ἀναλογισθῶμεν τοὺς χρόνους τῶν Δειπνοσοφιστῶν τοῦ Ἀθηναίου, καθ' οὓς οἱ σκεπτόμενοι Ἕλληνες μυκτηρίζοντες τὴν ἡθικὴν καὶ πνευματικὴν κατάστασιν τῶν χρόνων τῶν, ἀνεμνήσκοντο τῶν ἀτυχῶν Ποσειδωνιατῶν τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος, «οἷς συνέβη τὰ μὲν ἐξ ἀρχῆς Ἕλλησιν οὖσιν ἐκβεβαρβαρῶσθαι Τυρρηνοῖς ἢ Ῥωμαίοις γεγονόσι, καὶ τὴν τε φωνὴν μεταβεληκέναι τὰ τε λοιπὰ τῶν ἐπιτηδευμάτων, ἄγειν δὲ μίαν τινα αὐτοῦς τῶν ἐορτῶν τῶν Ἑλληνικῶν ἔτι καὶ νῦν, ἐν ᾗ συνιόντες ἀναμνησκονται τῶν ἀρχαίων ἐκείνων ὀνομάτων τε καὶ νομῶν καὶ ἀπολοφνύμενοι πρὸς ἀλλήλους καὶ ἀποδακρύναντες ἀπέρχονται».

Καὶ οἱ μὲν Ποσειδωνιαῖται περιῆλθον εἰς τὴν κατάστασιν ἐκείνην διὰ μακρὰν δουλείαν καὶ μεθ' ὀριστικὴν ἀπὸ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος ἀποκοπήν, καὶ οἱ Ἕλληνες τῶν Δειπνοσοφιστῶν τοῦ Ἀθηναίου ἔζων εἰς περίοδον ἐσχάτης παρακμῆς, πάλιν διὰ δουλείαν, ἀλλ' οἱ Ἕλληνες τοῦ 20οῦ αἰῶνος διατὶ νὰ ἀναγκάζονται ἔστω καὶ ἀπλῶς νὰ ἀναφέρωσιν εἰς τὴν μνήμην τῶν τὰς περιστάσεις ἐκείνας;

Φίλοι φοιτηταί,

Σεῖς οὔτινες μετὰ τῆς ἄλλης, τῆς ἐκτὸς τῶν Πανεπιστημίων ἑλληνίδος νεότητος, ἀποτελεῖτε τὸ χουσουὶν τῆς Φυλῆς ἐγκαλλώπισμα καὶ τὴν γλυκεῖαν τοῦ Γένους ἐλπίδα, οὔτινες εἰσθε οἱ εὐτυχεῖς κληρονόμοι τῆς ὥραιοτέρας ἐν τῷ κόσμῳ πατρίδος καὶ τῆς λαμπροτέρας τοῦ κόσμου ἱστορίας, δὲν ἠμπούρησατε νὰ ζήσητε τὴν μικρὸν πρὸ τῆς γεννήσεώς σας λάμψασαν ἐποποιίαν, ἥς τὴν ἐπέτειον σήμερον ἄγομεν.

Ἡμεῖς οἱ γονεῖς καὶ διδάσκαλοί σας, εὐτυχέστεροι ὑμῶν ἐν τούτῳ ἐλάβομεν οἰνεῖ αἰσθησιν δι' αὐτῆς καὶ τῶν ἄλλων τοῦ παρελθόντος τοῦ ἀπωτάτου μεγαλουργημάτων τῆς Φυλῆς. Οὕτως οἱ διδάσκαλοί σας ὥς ἀπὸ ἰδίας ἀντιλήψεως καὶ αἰσθήσεως ζωηρότερον καὶ ἐναργέστερον σήμερον ἢ ἄλλοτε ἀναφέρουσιν ἐνώπιον ὑμῶν ἐν ταῖς διδασκαλίαις αὐτῶν, τὴν ἱστορίαν τοῦ παρελθόντος.

Δύνασθε ἐν τούτοις νὰ νοήσητε ἐν ὅλῃ οὐ μόνον τῇ λαμπρότητι ἀλλὰ καὶ τῇ ἀξίᾳ καὶ τῇ σημασίᾳ αὐτῆς τὴν ἐποποιίαν τοῦ 1940, ἃν μεθ' ὅσα ἐλέγχθησαν, καὶ δι' ὧν σαφῶς, νομίζω κατεδείχθη ἢ τε συνέχεια τοῦ βίου τοῦ Ἑθνικοῦ καὶ ἡ κατὰ τὴν μακρὰν διάρκειαν αὐτοῦ διατήρησις πασῶν τῶν χαρακτηριστικῶν ἰδιοτήτων τοῦ Ἑλλήνος, ἀπαρεγκλίτως βαίνοντος τὴν ὑπὸ τῶν πεπρωμένων αὐτοῦ ὑπαγορευομένην ὁδόν, τὴν συνιστάσαν τὴν μακράν τῆς φυλῆς παράδοσιν, ἀναλογισθῆτε καὶ ταδε. Ὅτι Μοῖρα τῆς Ἑλλάδος εἶναι νὰ ἀγωνίζεται ἐναντίον ἐπιδρομῶν. Ἐν τῇ μακροτάτῃ ἱστορίᾳ αὐτῆς οὐδὲ μίαν ἔστω ἐκστρατείαν θὰ εὔρητε, γενομένην πρὸς ὑποταγὴν

ξένου λαοῦ. Πάντες οἱ ἑλληνικοὶ ἑξωτερικοὶ πόλεμοι εἶναι ἀμυντικοί, καὶ διεξάγονται πρὸς προάσπισιν τῆς ἀπειληθείσης ἐλευθερίας, τοῦ ὑψίστου τούτου ἀγαθοῦ διὰ τὸν Ἕλληνα πασῶν τῶν ἐποχῶν, ὑπὸ ποικιλονύμων ἐπιδρομέων. Ἄλλ' ἢ ἄμυνα αὕτη εἶναι ἐν ταυτὶ καὶ ἐκδήλωσις τῆς Ἑθνικῆς ἐνόητος τῶν Ἑλλήνων, τῆς κοινῆς Ἑθνικῆς συνειδήσεως αὐτῶν, τῆς ὑψηλῆς πολιτικῆς διαπαιδαγωγήσεως, τῶν μεγάλων πολιτειακῶν ἰδεῶν περὶ ἐλευθερίας καὶ αὐτονομίας τῶν Ἑλλήνων. Πάντων τούτων ἐνεφοροῦντο οἱ Ἕλληνες καὶ ὅτε ἔτι δὲν ἀπετέλουν ἐνιαῖον καὶ ὀργανικῶς συγκεκροτημένον, ὥς τὸ νοοῦμεν σήμερον, κράτος. Ἡ δύναμις τῶν Ἑλλήνων ἦτο κατὰ πάσας τὰς περιόδους τοῦ μικροτάτου βίου αὐτῶν, κυρίως ἡθικὴ καὶ πνευματικὴ, διὸ καὶ οὐδεὶς τῶν κατακτητῶν κατώρθωσε νὰ ἀφομοιώσῃ αὐτοὺς ἢ καὶ νὰ ἀλλοιώσῃ τὴν ἑθνικὴν αὐτῶν ὑπόστασιν. Ὅλως τοῦναντίον. Ὑποδουλωμένοι οἱ Ἕλληνες ἐκραταιοῦντο ἑθνικῶς καὶ πνευματικῶς ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε νὰ καταστήσωσι τὴν ἀνατολικὴν Ῥωμαϊκὴν αὐτοκρατορίαν ἑλληνικὴν ἄνευ πολεμικῆς ἰσχύος, ἢ ἀκριβέστερον καὶ ἄνευ καταβολῆς πολεμικῆς προσπάθειας.

Ἡ δύναμις αὕτη ἀπετέλει καὶ τοὺς ἀκαταλύτους παράγοντας, δι' οὓς Πέρσαι, Κόρχηδόνιοι, Ῥωμαῖοι, Σλάβοι, Ἀβάροι, Ἀραβες, Λατίνοι, Σταυροφόροι, Τοῦρκοι οὐδὲν κατώρθωσαν κατὰ τὰς ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος ἐπιδρομὰς αὐτῶν.

Ἡ ἐπιδρομὴ τοῦ 1940 εἶναι μία ἀκόμη, οὐδὲν διαφέρουσα τῶν πολυαριθμῶν βαρβαρακῶν κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐπιδρομῶν τοῦ παρελθόντος. Ἐτι χεῖρον! Ἡ ἐπιδραμοῦσα μεγάλῃ Εὐρωπαϊκῇ δυνάμει, ἡ Ἰταλία, ἐπαναλαμβάνει μετ' ἀνυποκρίτου κατακτητικῆς θρασύτητος προσπάθειαν τῶν προγόνων της, ὀρεγομένη νὰ ἀναστήσῃ τὴν αὐτοκρατορίαν ἐκείνων. Καὶ δεικνύει, οὐχὶ παραδόξως, ὅτι οὐδὲν ἐδιδάχθη οὔτε ἐκ τῆς ὁμολογίας τῶν προγόνων αὐτῆς περὶ τῆς τεραστίας ἡθικῆς δυνάμεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀλλ' οὔτε καὶ τῆς ἱστορίας ἐκείνων, ὑποταξάντων μὲν πρὸς καιρὸν τοὺς Ἕλληνας, πλὴν ἀφομοιωθέντων σχεδὸν ὑπ' αὐτῶν. Ἀλλὰ δὲν ἐνδιαφέρει ἡμᾶς ἡ πλευρὰ τῶν ἐπιδραμόντων, οὐδ' αἱ σκέψεις αἱ ὀδηγήσασαι αὐτοὺς εἰς τὴν τότε ἐπιδρομήν. Ἄς ἀναπολήσωμεν αὐτὰ τὰ γεγονότα.

Ἡ Εὐρώπη ἔζη ἐν πολέμῳ. Ἡ ἀτμόσφαιρα, ἡ πάντοτε αἰθρία τῆς Ἑλλάδος ἀτμόσφαιρα, ἦτο καταθλιπτικὴ οὐχὶ ἐκ τῶν καπνῶν τοῦ πολέμου, ἀλλ' ἐκ τῶν μεταδιδομένων ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν καταπληκτικῶν ἀλλὰ καὶ καταθλιπτικῶν ἅμα εἰδήσεων περὶ ραγδαίας νικηφόρου προελάσεως τῶν σιδηροφράκτων δυνάμεων τῆς ὤμης ὕλικῆς βίας, καταλυουσῶν καὶ διαλυουσῶν ἐν διαστήματι ὥρων δυνάμεις κραταιὰς καὶ κράτη μεγάλα. Ἐπέτεινον δὲ τὸ καταθλιπτικὸν τῆς καταστάσεως ἄλλαι εἰδήσεις περὶ ἀπιθάνων συμφωνιῶν καὶ συμμαχιῶν, ἐξ ὧν ἐπιστοποιεῖτο ὅτι εἶχον ἐκλείπει τελείως πλεόν ἐκ τοῦ κόσμου καὶ οἱ ὕστατοι ἡθικοὶ δισταγμοί. Ἡ Πολωνία, τὸ Βέλγιον, ἡ Ὁλλανδία, ἡ κραταιὰ Γαλλία κυριολεκτικῶς εἵπειν ἐσαρώνοντο ἢ μία μετὰ

τὴν ἄλλην, ὥστε ὅτε τὴν αὐγὴν τῆς 28ης Ὀκτωβρίου τοῦ 1940 μετεδόθη διὰ τῶν αἰθέρων ἡ κήρυξις τοῦ πολέμου κατὰ τῆς μικρᾶς καὶ πτωχῆς Ἑλλάδος, μόνον παράφρονες ἢ ἄλλως ἄμοιροι λογισμοὺ ἠδύναντο νὰ διανοηθῶσιν ὅ,τι ἐπηκολούθησεν. Οὐχὶ δὲ ἀδίκως. Διότι ὁ κόσμος μίαν μόνον δύναμιν ἐγνώριζεν ἐκ τῆς ἱστορίας αὐτοῦ, τὴν δύναμιν τῶν πολεμικῶν ὅπλων. Δικαίως λοιπὸν κατεπλήσσετο ἐκ τῶν βαρυτάτων χαλυβδίνων μηχανοκινήτων τηλεβόλων, τῶν σιδηροφράκτων καὶ μηχανοκινήτων στρατειῶν καὶ τῶν σκιαζόντων τὸν οὐρανὸν νεφῶν τῶν πολεμικῶν ἀεροπλάνων. Διότι τὰ ὅπλα τὰ ὅποια ἐβλεπεν ἦσαν φοβερώτερα τῶν ὅπλων τοῦ παρελθόντος καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῆς χρήσεως αὐτῶν ἦσαν ὄντως καταπληκτικά.

Ἄλλ' οἱ Ἕλληνες ἀντιμετωπίζοντες τὴν ἀδικον τῶν Ἱταλῶν φασιστῶν ἐπιδρομὴν οὔτε αἰφνιδιάζονται οὔτε καταπλήσσονται. Πειπαιδευμένοι καὶ ἐμπεποτισμένοι τὴν μακροτάτην ἱστορικὴν καὶ πολεμικὴν τῆς Φυλῆς παράδοσιν, ὅτι πλὴν τῆς ἠθικῆς βίας καὶ δυνάμεως ὑπάρχει καὶ ἄλλη, ἠθικὴ αὕτη, ἡ δύναμις τοῦ δικαίου, ἥτις καὶ ὑπερισχίνει ἐκείνης, δὲν εὗρισκουν ὅτι ἡ ἐπιδρομὴ τῶν ἑκατομμυρίων Ἱταλῶν λογχοφόρων εἶναι φοβερωτέρα τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Περσῶν, ἢ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Ρωμαίων, ἢ τῆς τῶν Οὐννων ἢ τῆς τῶν Τούρκων. Ἄλλ' ἀναθρῶσκει ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν ἡ συνείδησις τοῦ παρελθόντος καὶ φωτίζει τὰς ψυχὰς αὐτῶν ἡ δόξα τοῦ Μαραθῶνος, τὸ κλέος τῶν Θερμοπυλῶν καὶ τῆς Σιλαμίνος, ἡ θυσία ἐπὶ τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ θρύλος τοῦ Μεσολογγίου καὶ τοῦ Ἀρκαδίου, ἡ ἀνάμνησις τοῦ Μιζιανίου, τοῦ Σκρά καὶ τῆς Δοϊράνης, ὁ τορπιλλισμὸς τῆς Ἑλλης. Καὶ ὁ νοῦς τῶν δὲν συσκοτίζεται καὶ δὲν θολοῦται ἐκ καταπληξέως, ἀλλ' ἀντιθέτως ἀποκτᾷ διαύγειαν καὶ ὥς ἐπὶ ὀθόνης ὁραματίζεται κινουμένη καὶ συναγειρομένη τὰς δυνάμεις τῆς Φυλῆς ἀπὸ τῶν πολεμιστῶν τοῦ Μαραθῶνος μέχρι τῶν ναυτῶν τῆς Ἑλλης καὶ ἀντιλαμβάνονται, ὅτι αἱ δαιμονιωδῶς ἠχοῦσαι πολεμικαὶ σειρήνες δὲν συναγείρουν τοὺς πολεμιστὰς οὐδὲ τοὺς πολίτας τοὺς συγχρόνους διότι τούτους ἔχει συναγείρει ἡ παιδεία τοῦ Ἑθνους καὶ ἔχει τάξει εἰς τὰς προσηκούσας θέσεις ἡ πρόνοια τοῦ Βασιλέως καὶ τῆς Κυβερνήσεως, ἀλλὰ καλοῦσιν εἰς συναγερμὸν τοὺς Παιέλληνας ἀπὸ τῶν ἀπωτάτων αἰώνων. Καὶ αἰσθάνονται οἱ πολεμισταὶ τοῦ Πίνδου καὶ τοῦ Γράμμου τοῦ 1940 συμμαχομένους μετ' αὐτῶν καὶ παρὰ τὸ πλευρὸν αὐτῶν τοὺς προγόνους, τοὺς προπάππους, τοὺς πατέρας αὐτῶν. Καὶ ἀμιλλῶνται πρὸς ἐκείνους καὶ φοβοῦνται τοῦτο μόνον μήπως δὲν φανῶσιν ἄξιοι ἐκείνων, μήπως ἀμαυρώσωσι τὴν αἵγλην ἐκείνων, μήπως καταισχύνωσι τὴν μακρὰν λαμπροτάτην παράδοσιν τὴν ὑπ' ἐκείνων θεμελιωθεῖσαν ἐν τοῖς πεδίοις τῶν μαχῶν, καὶ ἐνισχύονται, καὶ κρατίζονται καὶ γίνονται οἱ λεοντόθυμοι πολεμισταὶ τῆς τελευταίας ἐλληνικῆς ἐποποιΐας, οἷους τοὺς ἐθαύμασε καταπλαγεὶς ὄντως ὀλόκληρος ὁ κόσμος.

Καὶ ὁ κόσμος μὲν διεκήρυττε τὴν κατάπληξιν καὶ τὸν θαυμασμόν του

καὶ μεθ' ὕμνων καὶ παιάνων ἀνεγνώριζεν εἰς τοὺς Ἕλληνας τὴν τιμὴν ὅτι αὐτοὶ ἐξησφάλισαν τὴν νίκην καὶ ἔσωσαν ἅπας ἔτι τὸν ἐλεύθερον κόσμον.

Οἱ δὲ Ἕλληνες ἀγνοοῦντες τοὺς ὕμνους αὐτοὺς, ἡσθάνοντο μίαν ἄλλην ἱκανοποίησιν. Τὴν ἱκανοποίησιν, ἣν ἐγέννα εἰς τὰς ψυχὰς αὐτῶν ἡ συναίσθησις ὅτι ἐξετέλεσαν τὸ καθήκον των πρὸς τὴν πατρίδα οὐδενὸς τῶν προγεγενημένων κατώτερον, ὅτι διετήρησαν καὶ παραδίδουσιν εἰς ὑμᾶς τοὺς νεωτέρους ἐξ Ἰσοῦ ἔνδοξον τὴν παράδοσιν τῆς Φυλῆς, ὅτι ἐφάνησαν ἄξιοι τῶν ἱκανωτάτων τῶν προγόνων των, ἀφ' οὗ οὐ μόνον ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς πόλεσιν ἀνέζησαν σκηναὶ τοῦ ἀρχαίου κόσμου. Διότι καὶ αἱ Σπαρτιάτιδες, αἵτινες πληροφροῦνται περὶ τοῦ θανάτου τῶν υἱῶν των ἐπέμενον ἐν ζητοῦσαι νὰ μάθωσιν, ἐὰν ἐνίκησεν ἡ πατρίς, καὶ ἐκείναι ἀνέζησαν, διότι χιλιάδες ὑπῆρξαν οἱ γονεῖς τοῦ 1940, οἷτινες τὴν παράδοσιν ἐκείνων συνεχίζοντες ἐπανελάβον καὶ τοὺς λόγους ἐκείνων.

Φίλοι φοιτηταί,

Ὁ ἀγὼν ὁ ἀρξάμενος τῷ 1940 ἐν Ἡπείρῳ καὶ τῷ 1941 ἐν Μακεδονίᾳ, καὶ Θράκῃ δὲν ἔληξεν εἰσέτι.

Σὰς εἶπον πρὸ ὀλίγου ὅτι εἴσθε οἱ εὐτυχεῖς κληρονόμοι τῆς πλουσιωτέρας καὶ λαμπροτέρας τοῦ κόσμου ἱστορίας. Τοῦ πλούτου αὐτῆς ἀπόδειξιν ἀποτελεῖ καὶ ἡ εὐτυχὴς σύμπτωσις νὰ ἐορτάζωμεν ἐφέτος τρεῖς ἐπετείους τριῶν εὐτυχῶν γεγονότων. Τὴν τῆς ἰδρύσεως τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, μέγιστι συμβαλούσης εἰς τὴν σημερινὴν τῆς Ἑλλάδος ἑλευθερίαν, τὴν τῆς ἐνώσεως τῶν νήσων τοῦ Ἰονίου μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος, καὶ τὴν τῆς ἀθανάτου ἐποποιΐας τοῦ 1940. Ἄν προσέξωμεν θὰ ἀκούσωμεν ἐν μέσῳ τῶν πανηγυρικῶν ἱαχῶν ἡμῶν μακρόθεν ἀκουομένους τοὺς θρήνους καὶ τοὺς κοπετοὺς ἄλλων ἀδελφῶν μας μὴ μετεχόντων τοῦ πανηγυρισμοῦ. Οὗτοι δὲν φθονοῦσι τὴν ἑλευθερίαν καὶ τὴν εὐτυχίαν ἡμῶν, ἀλλ' ἀγωνιῶσι καὶ ἀγωνίζονται νὰ ἴδωσι καὶ οὗτοι εἰς τὰς στέγας τῶν οἰκῶν των ἀνεμιζομένην τὴν γαλανόλευκον τῆς Ἑλευθερίας.

Ἡ παράδοσις ἡμῶν δὲν πρέπει καὶ δὲν θὰ διακοπῇ. Θὰ συνεχισθῇ καὶ περαιτέρω. Καὶ ἡ σήμερον πανηγυριζομένη ἔνδοξος ἐπέτειος δὲν θὰ εἶναι ἡ τελευταία εἰς τὴν σειρὰν τῶν γεγονότων.

Πρέπει ταχέως νὰ ἐορτάσωμεν καὶ τὰς ἐπετείας τῆς Ἐνώσεως μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος τῶν ἐν ὁρφανίᾳ ἀκόμη τελευσῶν θυγατέρων της, τῆς Κύπρου καὶ τῆς Βορείου Ἡπείρου, διὰ νὰ τεληται ὁλοκληρωμένος ὁ ἐορτασμός τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἑλλάδος.

Θὰ ἐκτελέσωμεν δὲ ὅ,τι θὰ καταστήσῃ ἡμᾶς ἀξίους τοῦ ἐνδόξου παρελθόντος, ἂν ἀκολουθήσωμεν τὸν γνωστὸν πλέον ἱστορικὸν δρόμον, τὸν ἄγοντα εἰς τὴν δόξαν τῆς πατρίδος.

Καὶ θὰ βαίνομεν ἐπὶ τοῦ δρόμου αὐτοῦ, ἐὰν ἔχωμεν πάντοτε ἐν νῷ

ὅτι, ἐὰν ἡ Ἑλλάς, χώρα μικρά, δὲν δύναται διὰ πολιτικῆς ἰσχύος νὰ ἐμπνεύσῃ σεβασμόν, καὶ ἐὰν, χώρα φύσει πτωχή, δὲν δύναται παρὰ τὴν φιλεργίαν τῶν κατοίκων της νὰ καταστῇ πλουσία, δύναται ὅμως καλλιεργοῦσα δεόντως τὰς πνευματικὰς αὐτῆς δυνατότητας νὰ καταστῇ καὶ πάλιν πνευματικὴ ἡγέτις ἐν τῷ κόσμῳ. Διότι ἡ Ἑλλάς ὑπῆρξε πάντοτε πτωχή, τῆς πενίας δ' αὐτῆς εἶχε συνείδησιν ἤδη ἀπὸ τῆς πολιᾶς ἀρχαιότητος, ὥς μανθάνομεν παρὰ τοῦ Ἡροδότου, εἰπόντος ὅτι τῇ Ἑλλάδι σύντροφος ἀείποτε πενίη. Ἡ πενία ὅμως αὕτη δὲν ἠμπόδισεν τὴν Ἑλλάδα νὰ δημιουργήσῃ ὅ,τι κατέστησεν αὐτὴν ἡγέτιδα δύναμιν ἐν τῷ κόσμῳ. Διὰ τοῦτο πιστεύομεν ὅτι καὶ σήμερον δύναται νὰ ἀνακαταλάβῃ τὴν παλαιὰν ἐκείνην θέσιν της, ἀρκεῖ νὰ αἰσθάνηται πάντοτε ζωηρὸν ἐν τῇ συνειδήσει της τὸ μεγαλεῖον τοῦ παρελθόντος αὐτῆς, νὰ στρέφεται πρὸς τὰ δημιουργήματα τῶν προγόνων της ἰδίᾳ τὰ ἐν τοῖς γράμμασι καὶ ταῖς τέχναις καὶ νὰ παραμείνῃ στερεῶς προσηλωμένη εἰς τὴν ἑλληνικὴν καὶ χριστιανικὴν παράδοσιν, ἀφοῦ μάλιστα ἀνὰ πᾶν βῆμα ἀντι-κρούζει μνημεῖα ἀθάνατα τῶν προγόνων αὐτῆς καὶ ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν ἀνα-πνέει τὴν ἀτμόσφαιραν τῶν μεγάλων ἀναμνήσεων τοῦ παρελθόντος, καὶ ἀφ' οὗ, τέλος, μόνη ἡ εἰς τὴν παράδοσιν προσήλωσις εἶναι ἱκανὴ νὰ διατη-ρήσῃ αὐτὴν ἐπὶ τοῦ ἱστορικοῦ δρόμου, ὃν ἐχάραξε τὸ ἀκατάλυτον ἑλληνικὸν πνεῦμα.

ΣΤΥΛΙΑΝΟΣ ΚΟΡΡΕΣ